

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیام‌های آسمان

سال دوم

دوره راهنمایی تحصیلی

مرحله دوم تعلیمات عمومی

تعلیم و تربیت اسلامی

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی
نام کتاب: پیام‌های آسمان - ۱۱۹

شورای برنامه‌ریزی و تألیف: پرویز آزادی، دکتر محمد مهدی اعتصامی، یونس باقری، حجت‌الاسلام
سید جواد بهشتی، ابوذر رضا سلطانی، دکتر محمد رضا سنگری، حجت‌الاسلام دکتر حسین سوزنچی،
مصطفی فیض، حجت‌الاسلام محمود متوسل آرانی

حجت‌الاسلام سیدصادق پیش‌نمازی و حجت‌الاسلام سیدمحمدحسین تقوی (از معاونت تبلیغ و
آموزش‌های کاربردی حوزه علمیه قم)
مؤلف: حجت‌الاسلام علی کاظمی

ویراستار: محمد کاظم بهنیا

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی
تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب‌سایت: www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ: سید احمد حسینی

مدیر هنری: مجید ذاکری یونسی

طراح گرافیک: مهدی نقوی

تصویرگران: سعید صفارنژاد، حسین آسیوند و صادق صندوقی

عکاس: محسن قائمی، امیر حسامی نژاد

طراح جلد: امیر نساجی

صفحه‌آرا: مصطفی برجی

حروفچین: فاطمه باقری مهر

مصحح: زهرا رشیدی‌مقدم، فاطمه سادات قوامی

امور آماده‌سازی خبر: سپیده ملک‌ایزیدی

امور فنی رایانه‌ای: حمید ثابت کلاچاهی، پیمان حبیب‌پور

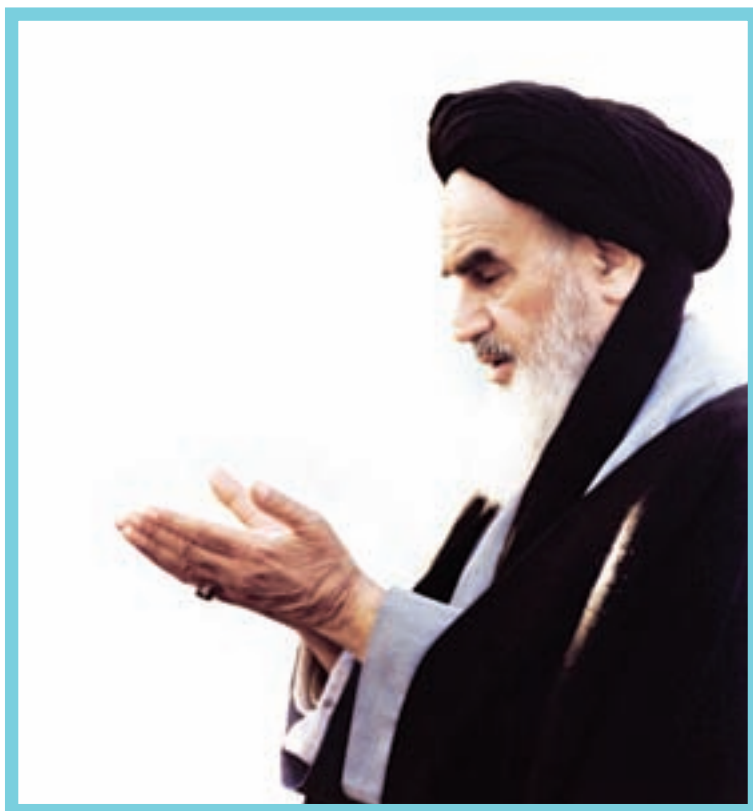
ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن: ۵ - ۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۱۳۹ - ۳۷۵۱۵

چاپخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار: ۱۳۹۱

حقوق چاپ محفوظ است.

یکی از نزدیکان امام:

امام خمینی (ره) به نماز اول وقت خیلی اهمیت می‌دادند. روایتی از امام صادق علیه‌السلام نقل می‌کردند که «اگر کسی نمازش را سبک بشمارد، از شفاعتشان محروم می‌شود.» من یک بار به ایشان عرض کردم: «سبک شمردن نماز شاید به این معنا باشد که شخص، نمازش را یک وقت بخواند و یک وقت نخواند.» گفتند: نه، این خلاف شرع است. منظور امام صادق علیه‌السلام این بوده است که وقتی ظهر می‌شود و فرد در اول وقت نماز نمی‌خواند، در واقع به چیز دیگری رجحان^۱ داده است.

فهرست

فصل اوّل: خداشناسی

۳	شگفتی‌های خلقت	درس اوّل
۱۱	دو سرمایه گرانبها	درس دوم
۱۹	استعانت از خداوند	درس سوم

فصل دوم: راه و توشه

۳۱	دین؛ گنج بی پایان	درس چهارم
۳۹	نردبان آسمان	درس پنجم
۴۷	یک فرصت طلایی	درس ششم

فصل سوم: معاد

۵۷	تلخ یا شیرین	درس هفتم
۶۵	راه سعادت مندی	درس هشتم

فصل چهارم: راهنماشناسی

۷۵	زیارت اولیای خدا	درس نهم
۸۳	خورشید پنهان	درس دهم

فصل پنجم: اخلاق

۹۳	شاخه‌ای از درخت بهشتی	درس یازدهم
۹۹	عادت‌ها و آسیب‌ها	درس دوازدهم
۱۰۷	ارزش کار	درس سیزدهم

فصل ششم: جامعه اسلامی

۱۱۷	حقّ الناس	درس چهاردهم
۱۲۷	نشان عزت	درس پانزدهم
۱۳۵	مسئولیت همگانی	درس شانزدهم

بسم الله الرحمن الرحيم

دبیران محترم دینی؛ سلام

به شما تبریک می‌گوییم که توفیق یافتید تا مسئولیت ارزشمند هدایت نسل‌های آینده را — که همان رسالت انبیاء است — به عهده بگیرید. بی‌شک انجام مخلصانه این مسئولیت، رسالتی است که هیچ میزانی در دنیا قابلیت سنجش آن را ندارد و پاداش آن در عالم طبیعت قابل پرداخت نیست.

هیچ جایگاهی در جامعه به این درجه نمی‌رسد؛ چرا که در دنیا هیچ موجودی به‌شأن انسان نمی‌رسد و انسان امانت در دست معلم است. نقش معلم خارج کردن انسان‌ها از ظلمت‌های گمراهی به نور هدایت و صراط مستقیم است. معلم کسی است که اولین نگارش‌های نیک یا بد را می‌تواند بر لوح سفید آماده اذهان دانش‌آموزان بنگارند و این چنین دست توانای معلم، چشم‌انداز آینده را ترسیم می‌کند. معلم می‌تواند جامعه را شجاع یا ترسو، بخشنده یا بخیل، فداکار یا خودپرست، اهل علم یا گریزان از علم، متقی و پاکدامن یا بی‌بندوبار بسازد؛ بنابراین اگر قرار باشد جامعه اصلاح شود، این اصلاح باید از مدرسه آغاز شود.

امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید: «کسی که در مقام هدایت و آموزش قرار می‌گیرد، باید بیش از آموختن به دیگران، خود را پالایش روحی کند»^۱. تمامی رفتارهای معلم در کلاس؛ نگاه، اشاره، لبخند، اخم کردن، لباس پوشیدنش و ... بر روی دانش‌آموز اثر می‌گذارد و هر فردی در زندگی خود عمیق‌ترین احساسات و عواطف را از معلمش دریافت می‌کند. بنابراین شایسته است این فرمایش پیامبر اکرم به امیرالمؤمنین علیه‌السلام همواره آویزه گوشمان باشد که «ای علی! اگر خداوند به دستان تو انسانی را هدایت کند، از آنچه خورشید بر آن تابیده برای تو بهتر است»^۲.

۱- وسائل الشیعه ج ۱۶، ص ۱۵۰.

۲- کافی ج ۵، ص ۲۸؛ المستدرک علی الصحیحین: ۶۵۳۷/۶۹۱/۳.

همکاران گرامی

کتابی که پیش روی شما معلم گرامی قرار دارد حاصل زحمات چندین ساله کارشناسان متعدد در حوزه‌های مختلف دینی و تربیتی است که با نظرات شما دبیران گرامی به ثمر رسیده است و امید می‌رود باز هم با تلاش‌های بی‌دریغ شما، در تعلیم و تربیت اسلامی فرزندان میهن اسلامی‌مان، ایران عزیز، بیشترین تأثیرگذاری را داشته باشد.

همانگونه که مستحضرید کتاب «پیام‌های آسمان»، علاوه بر تغییر در محتوا و سبک نگارش، حاوی رویکردهای نوین تربیتی — آموزشی است. بدیهی است دستیابی به اهداف این کتاب در گرو توجه شما همکار محترم به این رویکردها در مراحل تدریس است.

جلب مشارکت دانش‌آموزان و سهیم کردن آنها در مراحل تدریس از مهم‌ترین رویکردهای کتاب است. بر این اساس بهترین روش تدریس این کتاب، روش تدریس فعال است که در آن دست کم بیست دقیقه از زمان هر جلسه تدریس به مشارکت دانش‌آموز در مباحث و ایراد نظرات وی اختصاص می‌یابد. شایسته است دبیران محترم در این زمانه صرفاً به جهت‌دهی مناسب و اصلاح خطاهای احتمالی دانش‌آموزان در طرح نظرات بپردازند. گروه‌بندی دانش‌آموزان کلاس، اختصاص دادن زمان مناسب به پرسش‌های آنان و ایجاد فرصت گفتگو بین دانش‌آموزان و داوری درباره نظرات یکدیگر از ملزومات این روش است.

محدود ساختن روش‌های تدریس به روش سخنرانی و تبدیل دانش‌آموز به یک شنونده صرف، در تعارض با اهداف تربیت دینی است و به آفت بزرگ حافظه محوری در دانش‌آموز منجر خواهد شد.

کتاب حاضر بر اساس ارزیابی‌های صورت گرفته از کتاب «فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی» سابق و شیوه‌نامه ارزشیابی آن، در قالب و رویکردی جدید تألیف شده و مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد که در اینجا مهم‌ترین بندهای شیوه‌نامه ارزشیابی که برگرفته از «**راهنمای برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی دوره راهنمایی**» است، ارائه می‌شود و تفصیل یافته این مباحث در راهنمای مذکور قرار دارد:

مبانی شیوه‌نامه ارزشیابی

یکی از ارکان مهم برنامه‌ریزی درسی و فرایند یادگیری، ارزشیابی است که به دو منظور انجام می‌گیرد:

۱- تعیین میزان تحقق اهداف یاددهی و یادگیری.

۲- تثبیت و تحکیم آموخته‌ها.

بنابراین ارزشیابی بخشی از فرایند یادگیری است که در مراحل مختلف آن حضور دارد و معلم و دانش‌آموز به‌طور مرتب با آن در ارتباطند. ارزشیابی به اهداف یادگیری توجه دارد و همان‌گونه که میزان تحقق اهداف را می‌سنجد، به تحقق آن اهداف نیز کمک می‌کند؛ یعنی دانش‌آموز را به فعالیت‌هایی سوق می‌دهد که او را در رسیدن به اهداف یاری می‌کنند. تعلیم و تربیت دینی سه هدف را دنبال می‌کند و می‌کوشد که دانش‌آموزان به این سه هدف دست یابند:

۱- شناختی عقلانی از مبانی، معارف و وظایف دینی.

۲- ایمان به آن مبانی، معارف و وظایف، و ...

۳- عمل به وظایف و مسئولیت‌ها.

این سه هدف، گرچه نوعی تقدم و تأخر دارند اما در یکدیگر تأثیر می‌گذارند. در میان این سه هدف، فعالیت‌هایی که مربوط به هدف رفتاری و عمل صالح است، نمی‌تواند در دایره ارزشیابی قرار گیرد. اما این به معنی نادیده گرفتن این قبیل فعالیت‌ها در محیط آموزشی نیست. مشارکت دانش‌آموزان در برگزاری نماز جماعت، فعالیت‌های خیریه و امدادی، دعوت دیگران به خوبی‌ها و منع از بدی‌ها، و سایر فعالیت‌های شخصی و اجتماعی دینی می‌تواند در برنامه درسی پیش‌بینی شود و دانش‌آموزان به انجام اختیاری آنها دعوت شوند؛ بنابراین، ارزشیابی از دانش‌آموز در تعلیم و تربیت دینی باید در حوزه فعالیت‌های زیر انجام پذیرد:

۱- ارزشیابی از فعالیت‌های رشددهنده تفکر و تعقل.

۲- ارزشیابی از فعالیت‌های تقویت‌کننده ایمان و احساس دینی.

ارزشیابی درس تعلیم و تربیت دینی دوره راهنمایی در دو قالب «ارزشیابی تکوینی» و «ارزشیابی پایانی» انجام می‌گیرد و نمره نهایی از مجموع نمرات این دو ارزشیابی به‌دست می‌آید.

در ارزشیابی تکوینی باید بیشتر به مهارت‌ها توجه شود و جنبه کیفی و توصیفی داشته باشد؛ زیرا ارزشیابی تکوینی یک ارزشیابی سازنده است که می‌تواند در خدمت ارتقای کیفی یادگیری قرار گیرد. دبیر در برگه ثبت ارزشیابی، میزان یادگیری هر دانش‌آموز و انجام فعالیت آموزشی او را می‌نویسد و نظر خود را ابراز می‌کند. علاوه بر این، متناسب با فعالیت‌های انجام شده، میزان یادگیری دانش‌آموز را تبدیل به ابزار کمی می‌کند و به صورت نمره ارائه می‌دهد.

ارزشیابی پایانی دارای آزمون کتبی است. در این آزمون میزان یادگیری محتوای آموزشی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. سؤال‌های آزمون باید توزیع متناسبی از سطوح یادگیری را دربرگیرد و به سطوح بالاتر توجه بیشتری کند. درک مفاهیم، کاربرد آنها، قدرت تجزیه و تحلیل، ترکیب، مقایسه، تطبیق، توانایی استدلال و داوری از اهم سطوحی است که باید بدان توجه شود.

شیوه اجرای ارزشیابی

- ۱- ارزشیابی تکوینی (اعم از کتبی و شفاهی) دوازده نمره دارد و ارزشیابی کتبی پایانی هشت نمره دارد.
- ۲- ارزشیابی پایانی نوبت اول از مطالب تدریس شده همان نوبت و ارزشیابی پایانی نوبت دوم از تمام محتوای کتاب به عمل می‌آید.
- ۳- بارم بندی ارزشیابی تکوینی هر نوبت (۱۲ نمره) به شرح زیر است:
 - الف) پاسخ به پرسش‌های استخراجی معلم از متن کتاب: ۴ نمره
 - ب) انجام فعالیت‌های کلاسی متن کتاب: ۳ نمره
 - ج) پاسخ به پرسش‌های پایانی هر درس: ۳ نمره
 - د) فعال بودن و مشارکت در فرآیند تدریس: ۲ نمره
- ۴- نمره پایانی هر نوبت عبارت است از مجموع نمرات ارزشیابی تکوینی (۱۲ نمره) و ارزشیابی پایانی (۸ نمره) آن نوبت.
- ۵- درج نمره نهایی ارزشیابی درس «پیام‌های آسمان» در کارنامه تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند به دو صورت ذیل انجام می‌گیرد:

الف) تبدیل هر کدام از نمره‌های ارزشیابی مستمر (۱۲) و ارزشیابی پایانی (۸) به بیست نمره با نسبت‌گیری، و درج آنها در ستون‌های مربوطه، و یا
ب) جمع کردن نمره ارزشیابی مستمر (۱۲) با نمره ارزشیابی پایانی (۸) و درج مجموع نمره در هر دو ستون ارزشیابی مستمر و پایانی.

۶- در کلیه ارزشیابی‌ها (تکوینی و پایانی) ملاک ارزشیابی درک مفهوم است و از نام شخص، تاریخ، مکان و سایر سؤالاتی که بیشتر بر حافظه تکیه دارد و کمتر درک مطلب و مفهومی است، سؤال طرح نمی‌شود.

۷- حفظ متن عربی آیات و احادیث و همچنین عین ترجمه آنها برای دانش‌آموز الزامی نیست و در ارزشیابی‌ها فقط می‌توان از مضمون، مفهوم و پیام آیات و احادیث استفاده کرد.
۸- مطالب بخش «**فعالیت کلاسی**» به منظور افزایش مشارکت دانش‌آموزان در فرآیند تدریس است و می‌تواند نقش مهمی در ارزشیابی‌های دانش‌آموز داشته باشد.

۹- بخش «**بیشتر بدانیم**» هر درس فقط برای توسعه اطلاعات دانش‌آموزان است. دبیر محترم می‌تواند برای توضیح درس از آنها استفاده نماید و یا نمره تشویقی برای این بخش در نظر بگیرد اما نباید در ارزشیابی تکوینی یا پایانی مورد سؤال قرار گیرد.

۱۰- بخش «**پیشنهاد**» درس‌ها، دانش‌آموز را در رسیدن به اهداف موردنظر درس یاری می‌کند. انجام این بخش و سایر فعالیت‌هایی که از سوی معلم یا دانش‌آموز پیشنهاد می‌شود، کاملاً اختیاری است و صرفاً می‌تواند برای دانش‌آموز نمره تشویقی داشته باشد. این نمره حداکثر دو نمره علاوه بر دوازده نمره ارزشیابی تکوینی است و مکمل نمره تکوینی دانش‌آموز خواهد بود و نمی‌تواند به نمره ارزشیابی پایانی اضافه شود.

۱۱- بخش «**الهی**» در هر درس برای جمع‌بندی در انتهای برخی دروس قرار گرفته است که در ارزشیابی تکوینی و پایانی مورد سؤال قرار نمی‌گیرد.

دانش آموزان گرامی، سلام

آفرین بر شما که توانستید با تلاش و کوشش خود، سال تحصیلی گذشته را با موفقیت پشت سر بگذارید و به مرحله جدیدی از زندگی تحصیلی تان وارد شوید.

خداوند بزرگ را برای این موفقیت سپاسگزاریم.

خداوند مهربان، بهشت زیبایش را برای تو آفریده است. برای تو و هر کس دیگری که آن را دوست دارد و برای رسیدن به آن تلاش کند. او تمام موجودات را برای خوشبختی و سعادت انسان آفریده است و آنها را در مسیر هدایت و کمال وی قرار داده تا بتواند در دنیا و آخرت خوشبخت باشد و راه سعادت را که پایان آن، بهشت زیبای اوست بییابد. این کتاب تلاش می کند تا به چند سؤال مهم شما پاسخ بدهد:

■ از کجا آمده‌ام؟

■ به کجا خواهیم رفت؟

■ راه درست را از چه کسی باید بپرسم؟

■ چه کسانی مرا در این راه، همراهی می کنند؟

■ برای این که سالم به مقصد برسیم، چه توشه‌ای باید همراه خود ببرم؟ امیدواریم که بتوانید این مراحل را نیز مانند مراحل قبلی با سربلندی پشت سر بگذارید و با عمل به آنچه فرامی گیرید، هر لحظه به مقصد زیبایی که در پیش رو دارید نزدیک و نزدیک تر شوید.

سعی کنید درس‌ها را خوب بیاموزید. به آموخته‌های خود فکر کنید و درباره آنها با هم کلاسی‌هایتان گفت‌وگو کنید. اگر پیشنهادی داشتید، حتماً آن را بازگو کنید. بدانید که خداوند به شما نیرویی داده است که اگر خودتان بخواهید، می‌توانید از پس هر کاری برآیید، پس از او یاری بخواهید و تلاش را آغاز کنید. تلاش برای موفقیتی دیگر ...